२तद्भार्यायाञ्च । "ब्रह्महा वृषलीपतिः" इति 'वृषली-फेनपीतस्य" इति च स्मृतः ।

वृषलोचन पु० वृषस्येव लोचनं यस्य । १मूषिके । ६त० । २वृषनेत्रे न० । ६ब० । ३वृषतुल्यनेत्रे त्रि० ।

वृषवाहन पु० वृषो वाहनमस्य । शिवे वृषभवाहनादयोऽप्यत्र

वृषशत्रु पु० ६त० । श्रीकृष्णे त्रिका० वृषाल्लकादयोऽप्यत्र

वृषस्यन्ती स्त्री वृषेच्छा जन्मनश्चिच्छति वृष+जाभावे क्यच् शतृ-ङीप् । कासक्याम् अमरः "वृक्षमूलं सा वृषस्यन्ती" भट्टिः । [पाठ्यम् अमरः । २कपिकच्छ्वां हेमच० ।

वृषा स्त्री वृषः मूषिकस्तदाकारः पर्णोऽस्याः अच् । १मूषिकप०

वृषाकपायी स्त्री वृषाकपेः पत्नी ङीष् ऐङ् च । १लक्ष्म्यां २गौर्याम् अमरः । ३स्वाहायां ४यज्ञ्यां ५जीवन्त्यां ६पतिव्रतायाञ्च मेदि० ।

वृषाकपि पु० वृषं धर्मं न कम्पयति न+कपि-इन् नलोपः । १महादेवे २विष्णौ ३अग्नौ मेदि० ४इन्द्रे क्षीरस्वामी ।

वृषाकर पु० वृषस्य वामर्थ्यस्याकरः । माघे राजनि० ।

वृषाङ्क पु० वृषः अङ्कोऽस्य । १शिवे २भल्लातके ३वृक्षे च ४साधौ पुच्छवति च मेदि० ।

वृषाहार पुंस्त्री० वृषो मूषिक आहारो यस्य । विड़ाले हारा०

वृ(वृ)षि(षी) स्त्री वर्ष्यादित्वे ऋवर्णोऽस्यां वीदन्ति सद्-ऋ ऋवः वृ आदेशः ङीप् वृषो० अलःस्यादित्वे वृष-कि वा ङीप् । व्रतिनां कुशमयासनभेदे अमरः ।

वृषोत्सर्ग पु० उत्+सृज-घञ् ६त० । मृतोद्देश्येन तत्पुत्रादिभिः क्रियमाणे विधानेन वृषस्य त्यागे तद्विधिर्यथा शु०त० "कालविवेके अग्निपु० "एकादशाहे प्रेतस्य यस्य चोत्सृज्यते वृषः । प्रेतलोकं परित्यज्य स्वर्गलोकं स गच्छति । आद्यश्राद्धे त्रिपक्षे वा षष्ठे मासि च वत्सरे । वृषोत्सर्गश्च कर्त्तव्यो यावत्स्यात् सपिण्डता । सपिण्डीकरणादूर्द्ध्वं कालोऽस्याः शास्त्रचोदितः" । यस्य प्रेतस्येति सामान्यश्रुतेः पितृभिश्चस्यापि वृषोत्सर्गः प्रतीयते । त्रिपक्षोऽत्र चान्द्रः श्राद्धे तथादर्शनात् श्राद्धप्रदीपे लाट्या० "ऊर्द्ध्वं त्रिपक्षात् यत् श्राद्धं मृताहन्येव तद्भवेत्" । अत्र पूर्वमृततिथिमादाय त्रिपक्षगणना मासिकानां मृततिथौ विधानात् त्रिपक्षश्राद्धमपि मृताहे कार्यम् । अत्र वत्सर इत्युपादानात् विष्णुधर्मोत्तरीये मृताह इति पदं पूर्वसंवत्सरमृततिथिपरम् । तद्यथा वृषोत्सर्गमधिकृत्य विष्णुः "विधुवृद्धतये चैव मृताहे बान्धवस्य च । मृताहो यस्य यस्मिन् वा तस्मिन्नहनि कारयेत्" । यस्य बान्धवस्य पित्रादेर्यस्मिन्नहनि मृताहः तत्तिथौ कर्त्तव्यमित्यर्थः । (तत्तिथिश्च प्रथमादिकला ह्रासवृद्ध्यन्यतरक्रियया सजातीयतिथिस्तेन त्रिपक्षश्राद्धे पक्षान्तरत्वेऽपि न क्षतिः) । छन्दोगप० "वृषोत्सर्गविधिं व्याख्यास्यामः "कार्त्तिक्यां पौर्णमास्यां रेवत्याश्वयुज्यां दशाहे गते संवत्सरेऽतीते वा" । अत्र मृततिथिमादाय वत्सरगणना दशाहवदित्यविरोधः । एकादशाह इति आद्यश्राद्ध इति च अशौचान्तद्वितीयदिनपरम् । अशौचान्तात् द्वितीयेऽह्नीत्युपक्रमे "वृषोत्सर्गस्य कर्त्तव्यो देया च कपिला शुभा" मत्स्यपु० एकवाक्यत्वात् । प्रेतवृषोत्सर्गे द्वित्रिश्राद्धं न कार्यम् "नार्वाक् संवत्सरात् द्वित्रिर्वृषोत्सर्गे विधीयते । सपिण्डीकरणादूर्द्ध्वं द्वित्रिश्राद्धं विधीयते" उशनोवचनात् । वृषलक्षणमाह कर्मप्र०काण्डा० "सव्यङ्गो जीववत्सायाः पयस्विन्याः सुतो बली । एकवर्णो द्विवर्णो वा यो वा स्यादष्टकासुतः । यूथादुत्तरो यस्तु वृषो वा मीच एव वा । सप्तावरान् सप्त परान्तृप्तस्तारयेद्वृषः" । अष्टकासुतः अष्टकातिथिषु जातः "वृष एव स मोक्तव्यो न सन्ध्यार्थं गृहे वसन्" मत्स्यपु० । वत्सतरोविशेषति काण्डा० "अप्रतो लोहिता पत्नी पार्श्वाभ्यां नीलपाण्डुरे । पृष्ठतश्च भवेत् कृष्णा वृषभस्य च लोचने । चतस्रो वल्लिका भद्रा द्वे वा सन्ध्यवतोऽपि वा । यत्र सर्वाङ्गसंपूर्णं कन्या सा वल्लिका भवेत्" देवीपु० । अत्र सन्ध्यवत इत्युक्त्या एकयापि वत्सतर्या वृषोत्सर्गः सिध्यति । "अङ्कित्वोत्सृज्यते पूर्वं गोशालङ्कृत्य सर्वतः । तप्तेन शमतश्चक्रं वाम्ये शूलं समालिखेत् । धातुना हेमतारेण आयसेनाथवाऽङ्कयेत्" देवीपु० । प्रेतोद्देश्यकवृषोत्सर्गस्तु मलमासादावपि कर्त्तव्यः "अशौचान्तोऽपि कर्त्तव्य वृषोत्सर्गादिकं बुधैः । मलिम्लुचादिदोषस्तु न श्राद्धस्यात्र कथनं शु०त० धृतवाक्यात् । कालमाधवीये कालादर्शे च मलमासे कर्त्तव्यतानिषेधस्तूपक्रमस्य प्रवृत्तं यथा "आश्रमस्त्रीकृतिः काम्यवृषोत्सर्गश्च निष्क्रियः" । अत्र काम्येति विशेषणात् नित्यस्य न निषेधः "अशौचान्तात् द्वितीयेऽह्नि यस्य नोत्सृज्यते वृषः । न तस्य निष्कृतिर्दृष्टा दत्तैः श्राद्धशतैरपि" इत्युक्तेस्तस्य नित्यत्वम् चन्द्रमधेनुग्रन्थे द्रष्टव्यम् ।

वृष्टि स्त्री वृष-क्तिन् । १वर्षणे अमरः । वर्षति क्तिन् । मेघादिभिः २सिच्यमाने जले । तत्कारणं यथा "ब्रुवन्तु परमार्थञ्च किमिन्द्राद्वृष्टिरेव च । सूर्याद्धि